

D. Joh. Ge. Christoph Schniglein.

Gm. 22^a

8

**GENUINA
RATIOCINATIO
CIRCA DECRETUM
EJUSQUE EXECUTIONEM
IN NEGOTIO
THORUNENSI**

ANNO 1724 agitato ,

Ab amante veritatis, & Legum Patriarum

C I V E

Luci publicæ data, Anno 1725.

Pedeponti, typis Joannis Francisci Hanck.

GENUINA
RATIOCINATIO
CIRCA DECRETUM
EJUSQUE EXECUTIONEM
IN NEGOTIO
THORUNENSI

ANNO 1754 agetato

Ab amante veritate, & Legum Patrum

CIVE

Luci publice data, Anno 1755.

Repositi: typis Joannis Franckel Hanc.

Nulla facile post hominum memoriam sententia tantos peperit strepitus, animorumque motus, quantos ea, quæ Superiore Anno in Causa tumultus Thorunensis pronuntiata, Executionique est mandata.

Ex ipsis Catholicis nonnulli, negotio nondum satis perspecto, naturali hominibus miseratione ducti, non nihil durius hæc actum existimaverunt. Cæteri verò ab his Sacris alieni, ad primos de ea rumores, ad eò adversus nos præoccupati sunt, ut nè expectatâ quidem penitioris rei cognitione, hanc judicandi rationem, tanquam inexcusabilem, injustam, crudelem, ac barbaram, sermonibus ubique differrent; nec in Judices modò, qui eam sententiam pronuntiaverant, & in Actores, qui ansam ei dederant, sed & in Universam Remp. blicam nostram, summâ vehementia, ac acerbitate invecti, eos, in quos tamen nulla ipsis Jurisdictio competit, in antecessum inauditos condemnarent. Imò rem nimium quantum exaggerantes, tanta cum invidia representarunt, ac si omnibus principibus, rebusque publicis Protestantibus, iis præsertim, qui Pacem Olivensem, vel pepigerunt, vel pro ea fidejusserunt, hac de re satisfactionem flagitandi, & sumendi etiam, non solum jus esset, sed & obligatio incumberet. Nequè res intra fines privatarum representationum substituit; ex ipsis Aulis etiam Protestantium Principum, nonnullæ eòsque commotæ fuerunt, ut non mitius ea de re judicarent, & multis comminationibus additis, ac sub eventuali propemodum belli denuntiatione, sententiam hanc post ejus Executionem etiam rescindi & immutari, aliâque adhuc majora postularent.

Quis est, qui ignoret, quantoperè hac in parte, (si quidem scriptis, & relationibus in publicum emissis fides habenda est) præ cæteris elaboraverit Aula Prussica, tamen si Reipublicæ nostræ sempiternò fœdere juncta; quamquæ nihil ea fecerit reliqui, quò & alios, in primis S. R. M. Magnæ Britanniæ ad Societatem sollicitaret?

Sed, quæ inter Principes hæc de causa acta sunt, nos quidem lubenter præ-

termittimus, cum quibus Rex noster Serenissimus, & Respublica hoc negotium conficiunt, & ad postulata eorum, prout visum ipsis fuerit, respondebunt.

Cum verò tot privatorum hominum scripta, tantum non quotidie prodeant, quibus Acta Judicii nostri Assessorialis pessimè traducuntur, & omnes ferè Protestantium Aulae in nos concitantur, Civi bono & fideli subdito integrum, puto, contra hos Respublicæ nostræ causam suscipere.

Dabimus igitur hoc pietati erga Patriam, & amori pacis & tranquillitatis publicæ, ut eâ, quâ fieri potest brevitate, ostendamus, frustra esse eos, qui hanc rem adeò exagitant; nullo prorsus idoneo fundamento niti, qui injustitiæ, ac crudelitatis accusant, quæ hac in causa acta sunt.

Rempublicam quoque nostram, nemini ad reddendas rerum gestarum rationes obstrictam esse, neque quemquam has ab ea exigere posse: denique Olivensem pacem haud quaquam à nobis violatam esse, & necquidquam obtentui sumi, & ab iis certè, qui hætenus, vel maximè ad eam provocarunt, contra nos non posse allegari.

Qua in re ita versabimur, ut omnia, eâ quâ fieri potest animi moderatione, procul omni vehementiâ, ac infectatione, exponamus, atque ab iis, qui remoto partium studio rem penitus perpendent, ut in posterum de ea æquius Judicium ferant, Nos impetraturos confidimus. Quod si igitur quis sententiam aliquam injustitiæ, & crudelitatis arguere velit, necesse est, ut ante omnia probè expendat, quale sit, quod commissum est delictum? sitne pœna delicto, & patriis legibus conveniens? Utrum accusati criminis fuerint convicti? An Judex causam debito modo tractaverit? Hæc verò, quis credat, illis, qui hætenus vel maximè in sententiam Thorunensem vehementissimis scriptis inveci sunt, cognita & perspecta fuisse?

Quæ cum ita sint, non equidem est mirandum, sententiam hanc ipsis duriorē visam esse; sed hoc tamen excusari vix potest, quòd antequam de his cognoverint, continuo Judicium ferre, totumque hunc agendi modum, injustum, crudelem, ac barbarum dicere audeant?

Ipsa sanè, quæ lata est sententia, & Acta publica luculenter ostendunt, non hic unum duntaxat delictum, sed delictorum cumulum occurrere: vim publicam, tumultum, invasionem locorum Religiosorum, violationem securitatis publicæ, furta, sacrilegia, homicidium, profanationem sacrorum, blasphemiam, & plura alia.

Dici vix potest, quo usque tumultuantium rabies processerit; hi enim, die 17. Julii maximâ violentiâ usi, primum in scholas, deinde etiam in Collegium ipsum Patrum Jesuitarum armata manu impetum fecerunt, & per vim revulsis portarum claustris, quidquid fors objecit, confregerunt, gladiis aut cultris dissecuerunt, aut glandibus plumbeis trajecerunt; quidquid pecuniæ & suppellectilis re-

pertum,

peritum, diriperunt, abstulerunt, personas Religiosas male habitas verberarunt, vulnerarunt, unum eorum sacram Eucharistiam furori huic eximere conantem, tantâ immanitate exceperunt, ut ex eo tempore non convaluerit, sed aliquot mensibus elapsis mortem objerit.

His adde Altaria, Oratoria, & Sacella profanata, destructa, desolata, imagines Christi tam Cruci affixi, quàm aliàs, Matris ididem ejus, & Sanctorum, gladiis perforatas, diffractas, dilaceratas, pedibus conculcatas, & quod adhuc vesanius est, in publicam plateam comportatas, cum effusione multarum blasphemiarum, igne combustas, omniâque protervitatibus genera, quæ furor suggestit, perpetrata.

Tot inter delicta nullum ferè est, quod non vel solum, capitis poenam mereatur.

Ex omni tamen facinorosorum numero, non nisi perpauci, atque ii quidem, qui eorum, quæ diximus, delictorum ferè omnium simul rei deprehensiverant, hæc poenâ affecti sunt.

Numquid apud Protestantes, iis in Regionibus, ubi eorum Religio præ aliis dominatur, cum Catholicis hujusmodi crimina patrantibus, mitius agetur?

Nonne quibusdam in locis ii etiam, qui tantum in Judæorum aliquam Synagogam simili protervitate irruerint, non minus graves poenas persolvent?

Sanè de Judicio Nostro Assessoriali verè potest prædicari, illius tantam fuisse moderationem, ut delinquentes, habito simul ad eorum Religionem respectu, mitiore etiam poenâ affecerit, quàm si id generis delicta Catholici commisissent. Hi enim in simili scelere, sine dubio planè ad ignis supplicium condemnati fuissent.

Ad hanc ordinariæ poenæ mitigationem non parum commovit Judices, toto Terrarum Orbe celebrata Clementia, ac gratia Serenissimi Regis Nostri, qui, si per ipsum stetisset, & si Justitia id permisisset, dubium non est, quin delinquentibus, lubentissimè poenam planè remissurus, aut certè ulterius imminuturus fuisset.

Accessit Senatorum Nostrorum singularis animi æquitas, quorum prudentissimis admonitionibus Judices locum reliquerunt.

Sententia igitur hæc nè quidem nimis dura, nedum crudelis, & barbara, dici potest; Quanquam utrum mitior illa sit, an durior, non quaritur, sed, an Patriis legibus congruat?

Sit lex dura, modò sit scripta: Quis verò nescit, tumultus & seditiones, secundum Constitutiones Regni Nostri, penè pro perduellionis crimine haberi? & vel ædium privatarum, nedum locorum Religiosorum invasores, vigore constitutionis quæ Anno 1607. lata est, morte mulctari?

Quantâ severitate non utitur Jus Saxonicum commune, etiam apud Nos receptum, Jus item Culmensè, in Sacrilegia, vim publicam, & blasphemias?

Has Leges & Constitutiones in prescribenda hac sententia, Iudices Nostri summâ Religionem fecuti sunt.

Quòd si quis objiciat, reos criminum, quorum accusati sunt, minùs fuisse convictos? hæc ipsa sententia, & Acta Judicialia alia omnia docebunt.

Nonnulli reorum, nè ipsi quidem, quæ patravérant, inficiati sunt. Ex utraque parte vigintis sex testes producti, & singuli, jurejurando interposito, examinati sunt; atque in his complures Lutherani, fontes non minùs admissorum facinorum convicerunt. Quàmvis nemo fortè dubitaverit, quin Dissidentes criminum etiam per Catholicos testes convinci possint.

Accedit, quòd ii ipsi, qui sententiam hanc hæctenus enixissimè impugnare conati sunt, non tamen ausi fuerint negare, eos, qui pœnas morte dependerunt, delictorum fuisse convictos. Et quo, quæso, colore, negare hoc poterunt ii, qui neque Actorum rothulos, neque testium depositiones unquam perlegerunt, aut saltè in spexerunt?

Nonnè ipsa æquitas, & ea, quæ pro tanto iudicio, imò pro quocunque Iudice militat præsumptio exposcit, ut legitimè, & secundùm acta, & probata pronuntiâsse credamus, donec contrarium evidentè demonstrètur?

Quòd si aliquando iis, penes quos hujus rei arbitrium est, visum fuerit, plenius hæc & copiosius deduci, ipsa Acta publica eorum, qui sententiam hanc pronuntiârunt, fidem & integritatem omnibus luculenter probabunt.

Sed & negari nequit, causam, debito modo, ordine, ac tempore, pertractatam esse. Quippe ad negotii hujus disquisitionem, tres & viginti Viri, Illustriissimi, ac præstantissimi, ex diversis Regni Provinciis, tanquam recuperatores, (vulgò Commissarii) constituti sunt, citationes in Jus ritè factæ, iudicium recuperatorium, quod Commissionem dicunt, debito tempore & loco constitutum, ac publicatum. Inquisitio Thorunii die 16. Septembris inchoata, partibus ligitantibus interrogatoria & articuli exhibiti, exceptiones adversus testes admittæ, jurisjurandi formulæ de communi omnium sententia præscriptæ, atque ab unaquaque Parte viginti sex testes designati, debito modo per quatuor septimanarum spatium examinati sunt, & rothali, quos omnes Commissarii nominatim subscriptionibus & sigillis suis corroboraverant, die 14. Octobris ad Iudicium Assessoriale Varsaviam transmissi.

Hic quoque die 19. Octobris: Civitatis Deputati, cum duobus causarum Patronis, ad defensionem admissi, & post tria demum consueta legitimi temporis intervalla, negotium pro consummato, & concluso habitum est.

Quo factò, per constitutos Iudices, & Assessores, causa denuò deliberata & expensâ, tandè que die 13. Novembris sententia ad legum normam prescripta lata, atque postea ab universâ Republica comprobata, & confirmata, adeoque hac in re, omni ex parte, debita legalitas, & formalitas accuratè fuit observata.

Demon-

Demonstrent, si possunt, ii, qui huic rei contradicere audent, quam in parte non ritè & secundum Leges fuerit actum! aut, si id nequeant, neque enim unquam demonstrare poterunt, desinant aliquando, talia Nobis objicere.

Unum est, quod solum, aliquam rigoris speciem præferre videtur, idque potissimum exaggerarunt, qui sententiam Judicii Assessorialis hæcenus impugnarunt, quòd præter reos criminis, ipsa simul civitas, unà cum Magistratu punita, imperatùmque fuerit, ut in posterum etiam Catholici, ad dignitates in curia admitterentur, & dissidentes de templo, atque adjecto eidem Monasterio, quod in Gymnasium converterant, & quibus hæcenus usi fuerant, decederent. Sed quomodo poterunt Censores Nostri etiam hac de re, rectum ferre iudicium, sine actis, sine probationibus, atque absque Constitutionum Nostri regiminis notitia?

Quòd si officio suo, Magistratus, ut par erat, satisfecisset, si tumultui obstitisset, aut jam coortum repressisset, nec indulisset improbitati Civium; si post patrata facinora inquisivisset in reos criminum, atque serio rem egisset, nec nocentium causam defendendo suam fecisset, nemo profecto, quaiemcunque poenam ei irrogare potuisset. Alia autem omnia docent, Sententia & Acta, nimirum, nonnullos ex Magistratu tumultum tranquillo animo inspectasse, & licet commonefactos, imò rogatos, ut suas partes agerent, non fecisse officium, neque proterviam tumultuantium, cum possent, cohibuisse. Ut taceamus suspensione criminis non carere, quòd portæ Urbis ante coortum adhuc tumultum, solito citius clausæ, quòd ex tribus Urbis regionibus, Cives cum armis præsto esse iussi, tumultum tamen, si non auxerint, minus certè represserint, sed dum otiosos spectatores agerent, tumultuantibus potiùs instar præsidii fuerint.

Clarè compertum erat Iudicio, Magistratùs Præsidentem, tumultum adèd non impedivisse, ut potiùs augere studuerit. Quid, quòd ante domum Vice-Præsidis maximæ petulantiae commissa, & diffractarum Imaginum Christi, Altariumque Reliquiæ igne publicè combustæ fuerint, illo, ne minimam quidem indignationem præferente? Nec etiam post commissa facinora id curæ fuit Magistratui, ut in rem accuratius inquireret, & reos criminum puniret, sed id potiùs egit, ut defensiones eorum instrueret.

Quibus omnibus ritè perpensis, Magistratum Thorunensem participem se tumultis reddidisse, vix ambigendum est.

Magistratum verò, si, quantum in ipso est, tumultum non impediatur, sedet, & puniat, ad causam dicendam in Iudicium vocari posse, nemo facile negabit.

Reipublicæ Nostre leges, non aliàs magis, quam hac in parte severæ sunt. Cracoviæ aliquando duo, Nostri Catholicorum Sacris addicti Consules, capite plexi sunt, quòd tumultum non impediverint, in quo Dominus Tenczynicus est inter-

interfectus. Quod enim graviora sunt pericula, quæ ex tumultibus, & incitationibus oriuntur, eò majorem circumspeditionem, & curam Leges Nostræ à Magistratibus exigunt, eoque graviùs in eos animadvertunt, si præcipuam hanc Officii sui partem, sùsque deque habeant.

Hæc tamen poena non nisi paucis irrogata fuit; majori parti, aut remissa, aut mitigata est.

Quòd verò etiam tota Civitas, ob delicta, quæ à majore ejus parte commissa sunt, privilegiorum jacturâ, aut aliâ severâ poenâ coerceri queat, extra omnem Controversiam positum est, & regulis juris gentium, atque omnium temporum exemplis convenit, qualia Grotius de I. B. & P. L. 11, Cap. 21. §. 7. & §. 10. item

Pufendorff d. I. N. & G. Lib. IIX, cap. 3. §. 28. adduxerunt,

Itaque si universa Civitas Thorunensis, hanc ob seditionem, Privilegiorum, & jurium suorum jacturam aliqualem fecisset, id adeò iniquum haberi non posset, cum non solum maxima Civitatis pars huic delicto implicata, sed jam antea diversis vicibus (quarum rerum monumentum hodiè que turris Culmenfis exhibet) hæc Civitas ob seditiones & tumultus excitatos, mitioribus poenis coercita, & ut à gravioribus in posterum sibi caveret, admonita fuerit.

Exercitium Religionis Dissidentium in Regno Nostro certis limitibus circumscriptum est. Si autem ii, quorum Religio in Republica quacunque primas partes non obtinet, contra Religionem dominantem insurgant, Collegia, Scholas, Sacraia, Oratoria, Altaria, evertant, devastent, destruant, numquid adeò injustum fuerit, si exercitium Sacrorum suorum iis poenæ loco aliquantum restringatur & limitetur? Si Catholici in Anglia, Hollandia, aut aliis in Regnis ac Provinciis, ubi protestantium Religio principatum tenet, similem tumultum, qualis Thorunensis iste fuit, concitarent, tantòsque excessus, quanti istic acciderunt, committerent, num aliter cum iis agent Protestantes? an ipsis libertatem sacrorum non minùs quàm antea, sine omni immutatione vel restrictione adhuc permittent? Sed ne dici quidem potest, Judicium Nostrum Assessoriale totam Civitatem, omnesque Dissidentes punivisse: Conservata quippe sunt Civitati sua Privilegia etiam in ipsa sententia, disertis his verbis. *Jura Civitatis illæsa esse volumus.*

Quòd verò simul constitutum est, ut in posterum etiam Catholici, Civitatis Consiliis in Curia interfint, pro poena sanè haberi non potest.

Nunquam enim hujus dignitatis incapaces, nec ab ea ullis legibus exclusi fuerunt. Constitutiones Nostræ, & in primis ea, quæ Anno 1638. publicata est, nominatim & sub poenâ quingentorum aureorum cavet, ne Catholici in Prussia ab hujusmodi officiis & dignitatibus arceantur, & tam Decretum Regis JOANNIS III. quàm complura anteriorum Regum rescripta, haud obscure constituunt, ut Catholici non minùs, quàm Augustanæ Confessioni addicti ad eas admittantur, Cùmque

Cumque Civitatis Thotunenſis incolæ partim Catholici partim Diſſidentes ſint, ipſa æquitas poſtulat, ut illi, qui Religioni in Regno prædominanti addicti ſunt, ſecundum veteres Regni Conſtitutiones, etiam ad Magiſtratum munera adſciſcantur.

Si hoc dudum obſervatum eſſet inter utriusque Religionis Aſſeclas, ſine dubio magis vigeret concordia, & fatalis hic tumultus forſitan non obortus fuiſſet, atque, ni fallor, cauſa præcipua, propter quam Judicium Aſſeſſoriale Catholicis, hac ex parte priſtina jura reſtituit, non alia fuit, quàm, ut in poſterum ejusmodi tumultus minus facile, exoriantur, aut exorti, tantò celerius impediuntur ac reprimantur.

Quod ad templum attinet, vi hujus ſententiæ Patribus Bernardinis reſtituendum, non vacat nunc diſquirere, quo tempore, quòvè jure id iis antea fuerit ademptum.

Memoriæ proditum eſt, atque ſi opus ſit, probari poteſt, hos Patres, cum olim peſtis tempore ex hac Urbe exceſſiſſent, claves Magiſtratu ſervandas, inſta de poſiti tradidiſſe.

Ex hoc tempore Templi hujus reſtitutionem ſæpe numero flagitaverunt, atque diverſis temporibus, à ſuperioribus Regibus, nominatim à Sigismundo & Vladislao, mandata, & Decreta obtinuerunt, ut iis hoc Templum redderetur.

Quæ à Rege JOANNÈ III. poſtremùm repetita, & confirmata, poſt longas dilationes nunc tandem aliquando ad executionem deducta ſunt.

Hæc cum ita comparata ſint, omnibus æqui animi Diſſidentibus judicandum relinquimus, utrum ſententiam à Judicio Noſtro Aſſeſſoriali latam, ſine prævio examine, conſeſtim, tanquam injuſtam, crudelem, ac barbaram, damnandi, & propterea totam Europam adverſus Nos excitandi, & evocandi idonea cauſa afuerit? Certè maximoperè mirari ſubit, non modò qui factum ſit, ut privati homines adeò in tranſverſum abriperentur, ut, antequam de toto negotio certi quidquam ipſis conſtaret, tam iniquum de Nobis ferrent Judicium; ſed multò etiam magis, quomodo Miniſtri quidam in nonnullis Aulis, incertis relationibus in eandem ferè ſententiam adducti fuerint, cum nec probatum ſit, neque ulla ratione probari poſſit, Judicium Noſtrum Aſſeſſoriale, in perſcribendo hoc Decreto, à regulis juſtitie, & æquitatis, aut à legibus Patriis diſceſſiſſe.

Ponamus verò, zelum pro Religione Noſtra, venerationem erga Loca Sacra, & Perſonas Religioſas, devotionem erga omne, quidquid Nobis Sanctum eſt, indignationem adverſus tot concurrentia flagitia, deſiderium denique univerſæ Nationis Noſtræ, juſtitiam ac vindictam poſtulantis, judicium animos tantoperè commoviſſe, ut hac in cauſa omnem rigorem & ſummam legum ſeveritatem ſequerentur, aut proſuſ etiam aliquantum excederent. Quinimo fingamus etiam, ſi placet, ſententiam hanc in quibusdam articulis revera eſſe ſeveriorem, quam

quam ut ejus æquitas omni ex parte aseri & defendi possit. Nùm propterea alii Regno, aut Reipublicæ jus fasque erit; revisorium quasi aliquod judicium exercere, & à Nobis satisfactionem eo nomine postulare, aut cognitionem tantùm causæ sibi vindicare? genti in gentem Imperium non competit.

Regna & Respublicæ de his, quæ cum subditis suis agunt, & reddendas rationes nemini mortalium obstringuntur; eaque disquisitio, utrum sententia aliqua justa sit; an injusta, non ad alium nisi ad supremum Judicem pertinet. Et quò enim tandem res cum omnibus sententiis, omni cum justitiæ administratione, imò omnibus cum rebus publicis redigetur, si sententia, quæ à supremo Tribunali lata, imò à tota Republica sollemnissimè comprobata, & confirmata est, extero-rum rescissioni, reformationi, aut novæ saltem cognitioni submittenda esset?

Nùm aliis in Regnis ac Rebus publicis ullæ feruntur sententiæ, quæ sub cen-suram vocari, aut in quibus jure aliquid reprehendi possit?

Quòdnam verò Regnum, quæ Respublica, hoc casu, alteri in se jurisdi-ctionem permittet, aut de causâ cognoscendi potestatem concedet?

An Nostra unquam respublica tantùm sibi sumpsit, ut in sententiis, & De-creta finitimorum Regnorum, & Regionum inquirendi jus usurparet?

An tantùm à sententiis Regni Nostri ad alia Regna, aliæve respublica datur provocatio? Nemo utiquè jura, quæ omnibus populis, omnibusque rebus publicis com-petunt, Nobis, spero, negabit; ex his verò præcipuum terè est, quòd ad red-dendas de actionibus suis rationes nemini sunt obstructa.

Itaque, si Princeps aliquis, aut respublica in nonnullos ex subditis suis reve-ra gravius quid statuatur, nullum ex eo alii jus consequuntur, ut rem ad se trahere, satisfactionem eo nomine postulare, & in eventum, si ea negetur, bellum veluti denunciare possint, maxime, si ne ipsi quidem subditi eorum auxilium implo-rent.

Jam verò Civitas Thorunensis nullius opem aut patrociniùm postulavit, quin potius publice testata est, se hæc consilia averfari, & ignorare gravamina, quæ extra Regnum Nostrium tanto cum strepitu moventur. Sed nec favor Religionis & communia sacra, cuiquam Jus, aut legitimam causam præstare possunt, ad suscipiendam hujus causæ cognitionem.

Protestantes certè, quantum constat, studium Religionis suæ in exteris re-gionibus conservandæ, vel propagandæ, inter legitimas belli causas nunquam re-tulerunt. Admonitionibus, & intercessionibus hujusmodi causæ locum faciunt, quæ sæpè plus efficiunt, quam si de jure contendatur, & per vim quid postuletur.

Mutua enim benevolentia, quam gentes sibi præstant, & amicitia, quæ vi-cinos imprimis complectuntur, facit, ut multa eis concedant, quæ jure poterant denegare.

Jura

Jura antem Gentium sine dubio violaret respublica, si quæ intempestivo Religionis zelo impulsâ, jurisdictionem in alteram sibi arrogaret, & ex hujusmodi causâ restitutionem in integrum, ac satisfactionem perinde, ac si ea deberetur, sub belli etiam comminatione; & denuntiatione efflagitaret.

Verùm hæc tam clara, ac manifesta sunt, ut non existimem fore quemquam, qui tam levem causam credat sufficere Principibus exteris; ad cognitionem rei sibi vendicandam; facile enim intelligitur, inanem esse, qui ex Religionis communi-
one desumitur, prætextum. Alius igitur quærendus fuit, atque eum tandem, qui hos motus excitant, in pactis Olivenfibus se invenisse putant.

Hæc ergo pax novo bello causam, & jus præstare debet.

Contendunt enim, pacem hanc per Decretum Judicii Nostri Assessorialis violatam esse, adoque, & iis, cum quibus ea est inita, & fide: Jusforibus hujus pacis jus esse, eam ob causam satisfactionem postulandi & sumendi etiam, nisi sponte præstetur.

Constat pacem hanc inter Poloniæ & Sueciæ Regna Anno 1660. factam esse; Itaque, qui ad eam provocant, & ex ea jus sibi aliquod adversus Nos vendicare cupiunt, ante omnia curatius expendere debeant, utrum pax ista adhuc subsistat! an post novissimum ac diuturnum satis bellum aliam faciem induerit?

Utrum, postquam hostilitates inter utrumque Regum celsârunt, coaluerit denuo, & agnita ab utraque parte sit! an verò, & quatenus ab ea fuerit discessum?

Utrum ii, qui olim paci huic accesserunt, nunc quoque eam renovaverint? utrum primi fidejussores denuo requisiti, & de evictione & guarantia præstanda interpellati fuerint; eandemque in se receperint? utrum pristinæ fidejussiones exspiraverint? an etiamnum subsistant? an non denique per pacta novissima, quæ nonnulli ex iis qui Anno 1660. pacem hanc inierunt, aut pro ea fidejusserunt, vel cum Regno Nostro, vel cum Regno Sueciæ contraxerunt, res in alium planè statum redactæ fuerint?

Sanè animo vix concipi potest, quemadmodum illis, qui durante illo diuturno & gravissimo inter Nostrium & Suevicum Regnum bello, de pace Olivenfi restituenda, parùm fuerunt solliciti, qui, cum proximis hisce annis, in quàm pluribus Articulis à pace hac recederetur, se ad conservandam eam ac tuendam obtrungi non existimaverunt; nunc demùm ultrò, cum nemo eorum operam imploret, in mentem venire potuerit, pacem hanc per sententiam in causa Thorunensi latam, turbatam esse, seque proinde esse obligatos, ut rem in se recipiendo, rempublicam Nostram ad restitutionem in integrum & satisfactionem, armis etiam, si aliter id fieri non possit, adigant?

Non deerunt puto, qui in eam adducentur suspicionem, illos, qui vel maxime pacem Olivensem Nobis objiciunt, non tam conservatiomm pacis hujus, quàm

occasionem & prætextum novi belli querere, nec tam de Religione tuenda, quam de Regione acquirenda esse sollicitos.

Ponamus autem pacem Olivenfem adhuc in suo vigore persistere; fingamus, nullum ex illo tempore bellum inter Regnum Nostrum, & Sueciam intercessisse, nihil immutatum esse, fidei iussiones olim interpositas omnes adhuc durare, aut etiam de novo esse repetitas, & consumatas; quæ ratione, quæso, probabitur, per sententiam in Thorunenfi causa latam, foedera Pactis Olivenfis violata esse?

Res omnis redit ad ea, quæ Art. 2 do §. 3. continentur, cuius verba singula, quæ ad hanc causam pertinent, adscribemus, relicta cuique liberâ iudicandi facultate, utrum S. R. Majestas, & respublica Nostra, violata per hanc sententiam pacis inculpari possint.

Art. II. §. III.

Civitatibus Prussicæ Regalis, quæ in possessione suâ Regiæ Majestatis Regniq; Sueciæ, hoc bello fuerunt, manebunt itidem omnia iura, libertates, & Privilegia, quibus, sive in Ecclesiasticis, sive in profanis potitiæ sunt ante hoc bellum (Salvo libero, uti ante hoc bellum viguit, in prædictis Civitatibus Catholicæ & Evangelicæ Religionis exercitio) earumque Territoria, Magistratus, Communitates, Cives, Incolas & subditos, S. R. M. Pol. eadem quâ olim Clementiâ, & gratiâ Regia in posterum prosequetur, fovebit, & tuebitur.

Quis non videt, hoc §. id potissimum actum esse, ut Prussicis Civitatibus, quæ durante bello, Suecorum partibus adhaeserant, amnestia conciliaretur? Hoc verborum contextus indicat, hoc temporis illius Historici docent, ex quibus unum, eundemque Suecicum & Brandenburgicum Historiographum allegasse sufficit.

Puffendorff. Histor. Carol. Gustavi Lib. VII. §. 12. pag. 611.

Vigore igitur hujus Articuli, Prussicæ Civitates iterum in gratiam, & tutelam Regiam sunt receptæ, quæ etiamnum fruuntur.

Jura, libertates, atque Privilegia ipsis sunt confirmata, quæ ipsis non adempta sunt, neque adimuntur; vel in ipso Decreto novissimo; Civitati Thorunenfi Jura hæc disertis verbis reservata, & de novo confirmata sunt.

Neque tamen silentio est transcendendum, has ipsas Prussicæ Civitates, eodem tempore, quo pax hæc sancita fuit, ac præsertim Thorunensem, jam antea Regi Joanni Casimiro, qui tunc imperabat, de novo obsequium & fidelitatem promississe; sequè omni tempore, omnia boni, & fideles subditi officia præstuturam, spon-

Atque

Atque hâc ipsâ sub conditione eidem pristinâ Privilegia confirmata, & renovata sunt. Imò qui proximè præcedit §. II. Articuli hujus II. disertissimè ostendit, non aliter Civitates Prussiæ, nisi *legibus Regni convenienter*; his Privilegiis uti debere.

Ex quo intelligitur, eas, hâc Amnestiâ, atque his Privilegiis tam diu frui, quoad legibus officiis suis congruenter se gerant,

Id generis clausulæ in nullis pacificationum tabulis non occurrunt. Quis verò existimabit, illas subditis hoc præstare, ut ipsis Privilegia, etiamsi delinquant, aut si seditionem moliantur, adimi, aut imminui nequeant?

Eâ certè de re pacis Olivenfis tabulis nihil quidquam cautum est, ipsaque negotiorum natura prohibet, quò minus Amnestia eò usque extendatur. De illo quippe casu, si quæ harum Civitatum, tumultum concitaverit, aut aliud grave delictum commiserit, atque ita Privilegiis & immunitatibus indignam se reddiderit, eo tempore ne cogitatum quidem est, neque credibile est, eos qui pacem eam fecerunt, hunc casum complecti, & subditis hoc pacto occasionem, & licentiam delinquendi præstare voluisse. Porro de sententia hujus §. Prussiam, quas diximus, civitatibus, liberum exercitium Cath. & Evang. Religionis, perinde atque ante illud bellum fuerat, salvum esse debet. Hoc ipsum quoque nulli Civitatum Prussiam, & ne Thorunensi quidem interversum est; quippe libero Religionis exercitio etiamnum gaudet, quantumvis Catholicos in suâ Religionis exercitio, inaudito planè modo turbaverit. Quòd si ei, in pœnam hujus criminis, exercitium Religionis Lutheranae certis limitibus restrictum esset, non tamen idcirco id pro infractione pacis hujus haberi posset: privilegia enim requirunt, ne quis iis male utatur. Casus delicti, nec Privilegiis Civitatum Prussiam, neque Pace Olivenfi comprehenditur.

Templi, quod Patribus Bernaroinis restitutum est, nulla in hac pace facta est mentio; hoc enim Templum, ut s̄ perius diximus, jam ante illud bellum, per complura Decreta Regia Patribus his adjudicatum, Civitati que ejus Restitutio injuncta est. Quæ Decreta Pax Olivenfis adeò non sustulit, ut potius utrique Religioni, & consequenter, etiam Catholicæ, Jura, quibus ante illud bellum fruebatur, confirmaverit.

Quòd si tamen quis existimaverit (etiamsi id vix concipi possit:) in causa Thorunensi non nihil contigisse, quòd Paci Olivenfi, ejusque Articuli §. 3tio. adversetur, iis ipsis tamen, qui nunc maximos propterea motus cient, eâ de re conquerendi jus non competet.

Non enim Pax hæc inter Rempublicam Polonam & Electoratum Brandenburgicum, sed Poloniam inter & Sueciam est inita,

Electo Brandenburgico illo tempore, unâ cum Sac. Cæs. Maj. & Regno Poloniæ ex una, eadèmq; parte, contra Succos, velut alteram adversam partem

tem stetit, adeoque illi in hac Pace pro una veluti Persona habentur. Nominatim verò Art. II. § III. non nisi ad instantiam Regis Sueciæ, qui durante illo Bello, Prussiæ Urbes possederat, iisque hanc amicitiam prospicere allaborabat, infertus est.

Vid. Puffendorff Histor. Car. Gustavi. Lib. VII. §. 12.

Electo Brandenburgico ratione Prussiæ Regalis tunc temporis nihil quidem stipulatus est, nec vicissim Rex Poloniæ Joannes Casimirus & Republica ipsi hæc ex parte quidquam promiserunt.

Manet potius Electorem Frider. Wilhelmum hæc gloria, quòd eo tempore Catholicorum in Livonia patrocinium strenuè suscepit, pro iis apud Regem Sueciæ intercesserit, ac ut iis liberum Religionis exercitium relinqueretur, sedulo allaboraverit. Adeoque aula hæc causam habet, prospiciendi potius, ut ea, quæ Art. IV. §. II. Tabularum Olivenisium pacta sunt, rectè observentur, quam, ut de Art. II. ac de iis, quæ ratione Prussiæ Civitatum cum Suecis pacta sunt, sollicita esse debeat.

Soli Sueciæ Regno, siquidem pax hæc adhuc subsisteret, & huic Articulo contraventum esset, potissimum admonendi nos ea de re jus competeret. Quantum verò constat, Suecia apud Regem Nostrum Serenissimum & republicam nihil quidquam de eo conquesta est. Confidimus etiam suam R. Majestatem unà cum Ordinibus Regni Sueciæ pro æquitate sua, ea, quæ hac in causa getta sunt, pro violatione pacis Olivenensis non habituram esse.

Reliquis certe Principibus, & rebus publicis, pax Olivenensis, nullam causam præbere potest, cur Nobis hac de re litem moveant. Quamvis enim Articulo 35. hujus pacis omnes in universum paciscentes se mutuo ad fideiussionem generalem & evictionem obstrinxerint, id ipsum tamen planè ad alium casum pertinet, si nimirum una pars alteram bello aggrediatur, qui casus certè nunc non existit. Quod si verba quis §. II. Articuli hujus 35. urgeat: *Si contingat unam partem ab altera gravi aliquâ injuri, circa tamen vim armorum vexari &c.* Nè ea quidem ad præsentem casum applicari possunt. Hic ipse enim §. docet, expectandum ante omnia esse, an pars læsa cum lædente convenire possit, quippe quamdiu hæc spes superest, compaciscentibus nullum jus est, negotio se ingerendi.

Nec ante quidquam suscipiendum erit à compaciscentibus, aut fideiussoribus, quàm post factam à parte læsa requisitionem.

Quarum rerum omnium nihil hucusque factum est. Non enim compertum est, partem læsam quidquam à Republica Nostra postulasse, nec dici potest Nos ea de re convenire non posse, neque eos, qui hac de re maximos cient motus, quisquam compellavit.

A Thorunenti & reliquis Prussiæ Civitatibus quidem hoc certè non est factum, quamvis cum his hæc inita quidem hæc pax sit, ut pro parte paciscente haberi nequeant,

queant, licet amnestia, quæ Articul. 2. Paragrapho 2. continetur, ad ipsas pertineat.

Compacitentibus autem, qui ante hac Nobiscum adversus Suecos bellum gesserunt, & in pace cum Suecis condenda, socii, & adjuvatores Nobis fuerunt, qui in 2do pactorum horum Articulo, nihil quiddam à Nobis stipulati sunt, quibus Nos nihil promissimus, tantò minus in mentem venire potest, se per sententiam à Judicio Nostro Assessoriali latam, laesos esse, aut Nobis lædendi ipsos animum fuisse.

Sed nec fidejussores pacis Olivenensis causam habent, huic negotio se ingerendi, imprimis autem vix intelligi potest, quâ ratione S. R. Majestas Magnæ Britannia huic negotio implicari possit.

Integrum sanè est, Serenissimo illi Regi, tanquam Defensori fidei Religionem dominantem in Regno & Provinciis suis tueri, ac defendere.

Integrum ei etiam est, Religionis suæ asseclarum, & omnium protestantium, quaecumque confessionem fidei sequantur, etiam extra Regnum Angliæ, patrociniùm suscipere, pro eis intercedere, & Officia sua interponere.

Institutum verò Religionis Poloniae Nostræ inquirere, aut protectorem, aut defensorem dissidentium a quod Nos agere, nè quidem Rex Angliæ desiderabit, sicuti nec permittet, ut alii Catholicorum in Regno, & Provinciis ejus, tutelam suscipiant, & Jura eorum, atque exercitiùm Religionis, quo fruuntur, ipsis afferere contentur. Speramus potius an certò confidimus eum locum daturum æquitatis plenissimæ regulæ :

Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

Sed & pax Olivenensis suæ R. Majestati ansam nullam suppeditare poterit, ut negotio huic se interponat; sanè non constat, an Rex Sueciæ, Carolus II. Angliæ tunc temporis Regem, fidejussorem hujus pacis unquam nominaverit, aut adsciverit. Rex iste, eo tempore, quo pax Olivenensis coalescebat, Regnorum suorum gubernaculam nondum capessiverat. Certè pacis, quæ Sueciam inter, ac Daniam, aliquot demùm menses post Olivensem, conclusa fuit, Mediatorem, non Rex Carolus, sed res publica Angliæ egit.

Et quamvis non diffiteamur Regem Nostrum Joannem Casimirum, & Electorem Brandenburgicum, post pacem Olivensem in vitam, Carolum hunc II. intra præfinitum Articulo 36. temporis spatium, unà cum aliis, fidejussorem denominasse, non tamen satis constat, an fidejussio hæc à Carolo Rege unquam acceptata fuerit. Quòd si hoc quoque dederis, à Nostra certè republica contra Regnum Sueciæ, non autem ab hoc Regno contra Nos, ad Guarantiam electus & requisitus fuit.

Itaque non apparet, quâ ratione nunc ad fidejussionem hanc provocari, eaque contra Nos allegari possit. Quis credidisset, fieri posse, ut hæc ex singulari fiducia

Si contingat, unam partem ab altera, vel plures à pluribus gravi aliquâ injuria, citra tamen vim armorum vexari, non licebit idem læso ad arma subito recurrere, sed antè amicabilis componendarum hujusmodi controversiarum ratio ineunda erit, videlicet, ut læsus acceptâ injuria, si immediatè cum lædente convenire nequeat, alios Pacificentes moneat &c.

Si quis igitur crediderit, rempublicam Nostram, pacem Olivensem violasse in causa Thörunensi, quod nulla ratione probari poterit, is tamen concedet, expectandum ante omnia esse, donec pars læsa aliquid ob eam rem ad S. R. M. & rempublicam Nostram deferat; experiendum priùs, utrum pars cum parte sine arbitris redire in gratiam, & ne adhibitâ quidem caterorum, sive compacificentium, sive etiam fidejussorem opera, de causa transigere velit; si amicabilis compositio inter partes frustra tentata fuerit, tum verò secundum pacta Olivenfia reliqui pacificentes à læso ea de re admonendi, & de ope auxiliòque præstando compellendi sunt. Ergo hæc quoque interpellatio, & admonitio expectanda erat, si quidem de pace Olivenfi violata, quod fieri omninò nequit, agi Nobiscum possit.

His quoque remediis si nihil efficiatur, Commissio Generalis omnium pacificentium nomine, ad consilia læsi, intra quatuor Menses est instituenda, ibique, ut lis inter alios quatuor Menses dirimatur, sedulo danda est opera.

Hæc singula luculenter ostendunt, hunc §. ad præsentem causam, nulla ratione trahi, aut referri posse. Quæ enim sunt illa læsa partis consilia, ubi Commissio Generalis institui possit? Quæ est illa gravis injuria, quâ pars à parte fuerit affecta?

Sed hæc, hæc omnia habere locum, generalis tamen ab omnibus & singulis pacificentibus, adeoque à S. Cæsarea Majest. à S. R. M. & Republica Nostra, atque à Regno Suecia, & ab Aula Prussica, Commissio instituenda erit, si pacem Olivensem sequi velimus.

Quòd sine sic quidem partes in gratiam redeant, tum demum læso integrum est, alteri bellum solenniter denuntiare, & jus suum armis prosequi.

Non minùs Articulus 36. Pacis Olivenfis postulat, ut media amicabilia ante omnia adhibeantur. Si hæc non procedant, tum demum fidejussores parti læsæ, ad ejus requisitionem, se sociare debent.

Fidejussoribus igitur non licet, causam suam facere, neque iis jus esse potest interponendi se, aut satisfactionem, additâ belli etiam comminatione, postulandi, nisi eo casu, quo ipsi parti læsæ, per ea, quæ Articulo 35. cauta sunt, hoc jus competat, atque, si ab ea hoc nomine requisiti fuerint, & interpellati. Atque hanc potissimum ob causam fidejussores pacis hujus nominati, & guarrantiæ constitutæ

C

fue-

fuerunt, ut ne lites, facile in bellum erumperent, quod ipsa verba Articuli 36. & is, quem supra allegavimus, Suecicus & Brandeburgicus Historiographus.

Puffendorff. Histor. Caroli Gustavi Lib. VII. §. 12. pag. 61. abunde testantur.

Quod si etiam fidei iussores requirendi sint, singuli qui paci huic accesserunt, eo nomine rogandi, & compellendi erunt, imprimis Rex Galliae Christianissimus, cujus potissimum operâ pax Olivenfis composita fuit, quem omnes, ut hanc fidei iussionem susciperet, rogârunt, & qui in ipsis pacis tabulis eam solemniter in se recepit; nec minus Rex Hispaniarum, qui à Regis Poloniae, & ab Electoris Brandeburgici Legatis fidei iussor nominatus est, atque has partes suscepisse, se statim post pacem conditam declaravit.

Denique etiam Foederati Belgii Respublica, quae pariter denominata fuit, quamvis, utrum ea Guarantiam hanc acceptaverit, non satis constat. Enim vero supervacuum est, hac de re plura verba facere? satis manifestum est, pacem Olivensem à Republica Nostra per sententiam in causa Thorunensi pronuntiatam, nulla ratione esse violatam.

Quod si ergo quis ex iis, qui pacem hanc Nobiscum inierunt, hoc solo praetextu usus, ad arma venire, & nulla à Nobis accepta injuria bellum nobis inferre velit, is ipse potius ruptae ac violatae pacis hujus jure argui poterit.

Quare & confidimus, si id contigerit, ceteros pacificentes & fidei iussores, Nostris partibus accessuros, suâque Nostris armis sociaturos esse.

Speramus etiam fore, ut Regnum Angliae, quo cum Nostra respublica continenter pacem, atque amicitiam coluit, & quo cum semper pacem colere cupimus, hac probè perpendat, & se non contra Nos, sed à Nobis & Nostris causâ ad pacis hujus fidei iussionem nominatam esse cogitet.

De Aula verò Prussica rationes plures sunt, quam ob rem idem Nobis pollicemur.

Electoratus Brandeburgicus in ipsa Pacificatione Olivenfi cum nostro Regno ab una parte tetit; Pacta quoque Velavienfia Aulam hanc ad perpetuum, & inviolabile foedus nobiscum obstrangunt, quibus promisit se fidam nobiscum amicitiam & unionem culturam, neque unquam cum hostibus Regum & Regni nostri foedus, directè, in praerudicium Regum nostrorum, aut Respublicae nostrae iusturam, adeoque multò minus arma adversus nos capturam esse.

Quod reliquum est, licet sperare non possumus, nos, ea quae diximus, iis qui praerudicium planè praeroccupati, & affectuum vehementiam abrepti, nil nisi bellum & turbas quarunt, probaturos esse; id ab iis tamen, qui causas rerum probè expendere consueverunt, & moderatoriis sunt animi, atque pacem & tranquillitatem amant, facile nos impetraturos credimus, ut aut nobis assensum omnino praebent, aut rem certè ulteriore in iagatione, & disquisitione dignam esse sentiant, atque adeò iudicium tantisper suspendant.

Ng 2104. 8er

ULB Halle 3
001 922 947

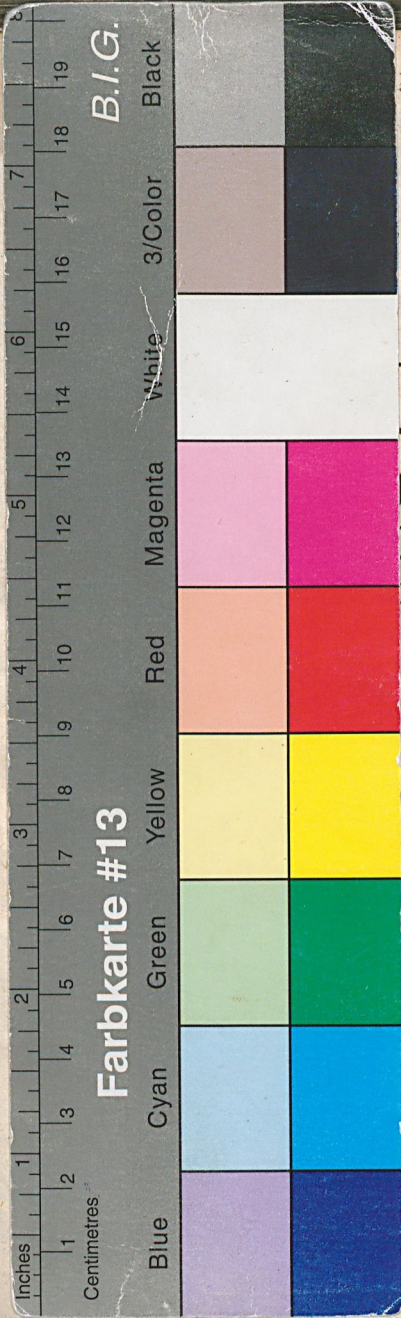

Sb.

M. C.

B.I.G.

Farbkarte #13

8

UINA
 CINATIO
 SECRETUM
 EXECUTIONEM
 NEGOTIO
 UNENSI
 724 agitato,
 s, & Legum Patriarum
 VE
 lata, Anno 1725.
 hannis Francisci Hanck.

